

ГЕОРГИ КАРАДЖОВ МУЗИКАНТИТЕ

chitanka.info

I

Понякога пристигаха в последния момент, хвърляха мокрите палта, шапки, шалове, чадъри на гардероба, задъхано се изкачваха до балкона и влизаха в залата заедно с аплодисментите и диригента, друг път идваха достатъчно рано, за да се наредят на опашката за билети и да разменят по някоя дума с дебелия касиерка или с нисичкия уредник на залата, който изглеждаше нелепо сред официалните облекла със своята синя престилка. Тогава срещаха познати и обсъждаха с тях напечатаните на жълтеникава вестникарска хартия програмки, хвалеха предварително туй-онуй, съжаляваха, че са пропуснали еди-кое си, защото миналия четвъртък са били болни, или са имали гости, изразяваха възхищение от някое произведение, включено в тазвечерната програма, както и недоумение от друго такова, осведомяваха се кой от двамата диригенти ще дирижира тази вечер и кой ще седи на първия ред на балкона да слуша колегата си и, ако все още имаше време, извъртаха разговора към общи познати, научаваха за пореден път за поредния брак на някоя колежка, близка или далечна роднина, обсъждаха възможностите за пътуване в планината през отпуската, хвалеха децата си в училище, сравнявайки ги с други познати и непознати деца, по-малко заслужаващи похвала. През това време се случваше да идват позакъснели музиканти, забързано да хвърлят по някоя дума на уредника, преди да изтичат нагоре по витата стълба към служебните помещения, откъдето вече се чуваше какофонията на разсвирването. Това също създаваше повод за разговори — красивата млада жена, носеща тежкото чело и изтръскваща водата от чадъра си се оказваше възпитаничка на еди-кое си музикално училище, две поредни години късана на приемните изпити в Консерваторията, пред развод поради несходство в характерите, мускулестият флейтист, влетял като ураган и изкачил стълбите по две наведнъж излизаше бивш счетоводител, напуснал службата си от любов към музиката, следвал задочно, като се издържал с черна работа, от която на свой ред се сдобил с астма и от която, напук

на песимизма на докторите, се освободил, благодарение рецептите на виден лечител и природоцелесъобразен живот. Тук някъде извъняваше третият звънец — сигнал да се упътят към залата, където вече от половин час седеше градският идиот, неосъществен музикален гений, извоювал си правото да слуша безплатно всеки симфоничен концерт. На сцената блестяха лъскави и елегантни чела и контрабаси, изпъзели от неугледните си кубични калъфи и веселият строг поток на музикантите попълваше празнините между столовете и пултовете. Хората в черно потягаха лъкове, нагласяха ноти, подреждаха сурдинки. Тогава ставаше възрастният цигулар на първия пулт в дясно, вдигаше лък и всичко застиваше в тишина, прорязана от настойчивия глас на обоя, даващ тон. Този тон се поемаше бързо от всички, мощно изпълваше залата, преди да се разтвори в хармонията на квинтите в струнните инструменти и да прерасне в звукова оргия от пасажи, теми и упражнения за разсвирване. Но само след минута всичко заглъхваше, вратичката отляво се отваряше и от нея излизаше с енергични стъпки диригентът, сред шума на ръкоплясканията стигаше до пулта, отмяташе глава назад и отривисто се покланяше, вдигнал поглед под веждите към колегата си на първия ред на балкона. След това се обръщаше, поемаше въздух, вдигаше палката и, като че ли закачени за конец за нея, се повдигаха инструментите, изчакваше един миг на концентрация и замахваше.

Музиката нахлуваше изведнъж, избликваше като гейзер, звуците бързаха да се изтъркалят изпод лъковете, да наизскачат от дупките, да се блъснат весело в дървените стени на залата, да се върнат и да срещнат следващите звуци, да се смесят в любовно докосване с тях и да заредят въздуха с трепет. Необичайната хармония на първата, задължително съвременна, част събуждаше отпусналите се на меките столове слушатели, гръмко спореше с вкаменените сталактити на техните музикални вкусове, като подземна река се промъкваше все по-надолу и някъде там на дъното на пещерата, в тайните зали на неосъзнатото поставяше своя неизличим знак. Докато някое от вътрешните чувства, не блокирано от предразсъдъци все още се опитваше да анализира и подреди случващото се, в една от внезапните паузи градският идиот с безпогрешния си музикален усет започваше да ръкопляска и за всички ставаше ясно, че производението е свършило. След учтивия сдържан аплауз, по време на който диригента,

покланяйки се, поглеждаше изпитателно колегата си на първия ред на балкона и получаваше неизменно одобрителното кимване, оркестрантите отиваха да си починат и публиката, скърцайки със столове и врати също се изсипваше във фоайето. Пушачите, по онова време почти само мъже, при лошо време отваряха остъклената вратичка към терасата, а ако не валеше слизаха по стълбите пред сградата, докато останалите слушатели, леко замаяни от музикалния душ, се разхождаха из фоайето, и се поздравяваха с онези, които не бяха видели преди началото, разменяха по някоя дума, много рядко по отношение на чутото досега, повече във връзка с онова класическо, до болка познатото, което ги очакваше във втората част, ала най-често се впускаха в разговори за времето, работата, успехите на децата в училище... Звънецът прекъсваше тези разговори, пушачите хвърляха дълги фасове на улицата и ритуалът на влизането в концертната зала се повтаряше, с цялото си скърцане, кашляне и тракане на столове, докато на сцената някои музиканти вече стържеха трудните пасажи на втората част и арфистката настройваше струна по струна големия си инструмент. И публиката се настройваше за втората, класическата част, така човек се подготвя за посещението на добра стара позната, поставя свещи върху камината, позабърсва праха от овехтелите мебели, изпича ябълков сладкиш във фурната, макар и добре да знае, че и свещите, и сладкиша, и разговорите от миналия път ще се повторят, темите и заключенията ще бъдат едни и същи, все пак самото присъствие на гостенката, нейният тембър и обноси както винаги ще създадат чувството на уют и топлина. А има и нещо неповторимо в хубавите очаквани срещи, както всяка интерпретация ни носи нещо ново или с почуда откриваме съкровища, които дотогава са се изплъзвали от вниманието ни. С първия акорд някои притваряха очи, други се взираха в магическата фигура на диригента, трети потъваха по-дълбоко в не дотам удобните дървени столове (меките тапицирани кресла ги сложиха много по-късно) и се опитваха да се отпуснат максимално, за да поемат колкото се може повече от удоволствието на музикалното възприятие. И звуците изригваха като от димящ вулкан, блъсваха се в дървените стени на залата, бързо-бързо се сплитаха в гъвкави и меки форми, изпълваха заредените с очакване пространства. Ритъмът поемаше формите, заиграваше с тях както ураганът си играе с облаците, прегрупираше и дооформяше, съединяваше и разпиляваше.

Тремолото се посипваше ситно като дъжд, поемаше се от стихията, отшумяваше, за да се появи отново от неочакван ъгъл. Слушателите, често знаещи произведението наизуст от много по-гладките изпълнения по грамофонните плочи, поемаха по логиката на музикалното развитие, предвкушаха някой ефектен момент на „неочакван“ поврат или се намръщваха на някое не особено удачно встъпление на челите, на несъвършената настройка на тимпаните или на някой кикс в корните. Но малките грешки всъщност допълваха удоволствието от възприемането на живо, от факта, че познатата музика сега отново се сътворяваше пред очите им и потвърждаваше своите, отдавна открити от музикалните теоретици и изследователи, послания. Някои, по-образовани, с удоволствие следваха елементите на музикално — математическата логика, безпогрешно идентифицираха темите, отново и отново се възхищаваха на майсторските им съчетания, на виртуозната им обработка и за кой ли път се убеждаваха в правилността на посланията — тази логична игра беше на мода тогава, тя беше в основата на всички музикално образователни лектории, в образователните ученически концерти и т.н. За да подбудят интереса на всички, лекторите се опитваха с елементи на музикалния анализ да изведат на преден план приключенското, едва ли не криминалното в музикалната логика на творбата и да накарат слушателя да го търси и открие, както се открива измежду всички заподозрени истинския убиец. Подобен пакет от знания плюс възпитанието да не се ръкопляска между частите на едно произведение създаваха самочувствие на образовани ценители на хубавата музика, основната част от седящите в салона. Е, имаше и такива, които идваха само за удоволствието, музиката им разказваше по особен начин за неща, които само тя знаеше, изправяше пред тях картини и образи, присъщи само на нея. Те не смятаха, че за да обичаш някакъв тип звучене, трябва непременно да познаваш логиката на неговото създаване. Вътре в себе си бяха открили едно много важно свойство на музикалното изкуство — да прониква с хармонията си в най-вътрешната хармония на човешката душа, да сътворява с тембрите си в невидимите тамошни тембри порядък по свой образ и подобие и така да успокоява или най-малкото — да носи приятни усещания — както тихото бърбене пред камината на свещи с вече споменатата стара позната, с аромат на хубав коняк и вкус на ябълков сладкиш в устата.

Подобаваща атмосфера твореше целият концертен ритуал, видът на музикантите, не по-малко красиви от пламъци в огнище в своите фракове, със златото в цветовете на инструментите — струнните или медните, със старинното тъмнокафяво на контрабасите и тимпаните и с махагоновите колони на фаготите по средата. Строгостта на коковете, тогава на мода, или бетовеновата разрошеност на концертмайстора — всичко беше част от една традиционна магия, създаваща увереност, както рамката на една класическа картина ограничавайки я, подчертава значимостта ѝ, не оставя никаква причина за съмнение у този, който я наблюдава.

Няма да бъде съвсем вярно да твърдим, че не чувстваше всичко това, че не го виждаше наоколо, че не се заразяваше от него. Нали посещаваше, заедно с връстниците си образователни концерти и лектории, та можеше да определи относително вярно границите на темите, тяхното взаимодействие, тогава наричано борба, от което се раждаше музикалното развитие, прословутото ново качество на диалектиката, изкушен беше и в хармонията — от уроците, които вземаше по пиано — с други думи математическата логика на музикалния процес можеше да даде богата храна на мисълта му, да подхлъзне вниманието му към криминално приключенския сюжет, в който авторът се е постарал да скрие определен брой разни работи, за да ги откриваме и да си доказваме колко сме умни. Но този нанос от културни шаблони бързо се разтрошаваше като обвивка от спечена кал и под него се появяваше онова истинско възприятие, което никакви словесни формулировки не могат да облекат с понятия. Останал незащитен, гол в потока на звуците, прозрачен, за да може да ги пропусне през себе си, без да им пречи с мисъл или съображение, той се превръщаше в чист слух. И музиката нахлуваше в него като стоглава змия, промъкваша тънките си глави в най-затлачените дупки на душата му, отпушваше ги с пукот, протягаше лепкавите си езици и измъкваше на слънцето неподозирани съкровища. Не спомени, не видения, не асоциации, не картини, нещо друго се редуваше вътре в него, изпълваше го като тържество — състояния ли да го наречем, усещания ли, светове ли — все ще сбъркаме — и все пак по нещо от всичко това. Светове, силни като дума от детството, категорични като видения от бъдещето. В една-единствена точка, в един-единствен звук, в който нямаше раждане и смърт, детство и старост, присъстваха и раждането

му и смъртта му и целият му живот, любовните екстази, които все още го очакваха, изгарящите разочарования и раздели, тържеството и отчаянието. Съкровеното, по-истинско от истинското, изчистено от всяка страст и мисъл, дълбоко вътре в него, в сърцевината на същността му и едновременно с това високо над него, в непостижимото, го разтърсваше, без да го докосне. Осенено от усещането, че в благословената вселена на музиката няма остаряване и смърт, няма отчаяние и раздяла, макар вдъхновена от тези неща и сътворена поради тях — в чистото ѝ тяло диша само една благословена пречистена вечност, за която дори радостта, да, даже любовта са недостойни. Тежките форми на музикалната река, течаща през него не обогатяваше душата му с нещо свое, не оставяше никакви наноси в нея, не ѝ даваше нещо ново, напротив, тя я освобождаваше от наносите ѝ, измиваше я и откриваше в дълбочините ѝ неподозирани, дълбоко скрити скъпоценни камъни, които опияняваха, зашеметяваха с блясъка на самото си присъствие. Музиката изтръгваше от него същностни измерения, необясними и неназовими, можещи да бъдат само преживяния, както се преживява Бог. Мигове и образи, ослепително конкретни, видения на светове от миналото, от бъдещето, от недомечтаното и недоизживяното. Както когато спим — в особеното измерение на съня, в неговата фина материя някоя неразбираема в будно състояние дума отключва цял водопад от асоциативни смисли и можем да се плъзнем като слаломисти между значенията ѝ, сътворявайки и разрушавайки за частици от секундата цели светове. Особената изразност, яркостта на това преживяване, неговата парадоксална, но желязна вътрешна логика, изключителната избистреност на възприятията, увеличени до неимоверност, създаваха усещане за една свръх истинност, реална на много нива, хармонизирала своите реалности в един-единствен жест.

Разбира се, не можеше да мисли за всичко това, да го формулира или анализира, просто го преживяваше, от онази степен на потапяне, в която преживяването е и формулата, и анализа, а най-вече и отрицанието на всякакви формули и анализи. Нима можем с думи да обясним абсолютното безсилие на думите, онази благословена вселена, до която те нямат достъп? Музиката отключваше и освобождаваше същности скрити дълбоко в него — може би различната музика — различни същности, но винаги негови.

Последен акорд, аплодисментите, светналите погледи, които си разменяха познатите от публиката, с едва забележимо утвърдително кимване, поклоните на диригента, тези заключителни части от ритуала принадлежаха по-скоро на реалния свят, на онзи опростен, измислен от нас самите свят на конвенциите, който, въпреки своята абсурдност и едностранчивост наричаме реален, тъй като в него можем да се срещаме и да общуваме на някакво общодостъпно ниво. Другият, истинският, потъваше в сухия шум на ръкоплясканията някъде дълбоко, откъдето беше изплувал, прибираше се като змей в тайната си пещера със спокойното усещане, че е станал по-богат, по-радостен и по-недосегаем.

Хладният вечерен въздух с едва доловимия дъх на море и зеленина замаиваше и отрезвяваше, фрагментарните разговори постепенно затихваха, хората се разотиваха с бавни стъпки, или се скупчваха около автобусните спирки и онази тиха светлина, появила се по лицата им бавно и кротко се отдръпваше, за да направи място на умората, загрижеността или безразличието. Дано автобуса дойде на време. Да, да, Бетовен — иска ми се да имам всичката му музика на плочи, толкова ми харесва. Не, как ще ме е страх, нали си имам кавалер — синът ми, да, все ме бъркат, мислят, че ми е брат. Нали познаваш Соня, втора братовчедка ми е, челюстката, ето я, идва. Да, да, до другия четвъртък. Какво ще свирите? Сибелиус? Да, да, чувала съм, разбира се, само това ми е неизвестно. Значи Сибелиус. Гласовете се разтваряха във вечерния вятър, само отделни думи и звуци долитаха до слуха му, но той не се и опитваше да ги подрежда в мисъл. Гледаше осветената кръгла сграда на Филхармонията и излизащите един след друг музиканти, шумно разотиващи се, помъкнали тежките си инструменти, или спрели на разговор пред дъбовата врата, запалили цигара, за да проветрят глави от напрежението и звуците. Сред последните излизаше диригента, кимваше на колегите си и с плавна походка понасяше изправената си фигура по стихналите тъмни улички. Автобусът по това време на денонощието със сигурност закъснява и със сигурност е претъпкан. Винаги е приятно да чуваш стъпките си по смълчаните тротоари на крайморския град и тихия разговор, който майка ти води с племенничката на приятелката ѝ, челюстката. Можеш да мълчиш и да мислиш. За музикантите. Какви бяха тези хора, от какво бяха направени, какви мисли и вълнения ги движеха, как така им

беше дадено с определени движения да създават заедно на своите инструменти оня кристален ключ, който отключваше душите, караше ги да проявяват най-скритите си същности, да изваждат на бял свят неподозираните си съкровища? Нима бяха същите като нас, дишаха същия въздух, хранеха се със същата храна и тичаха подир същите дребни грижи, или само така изглеждаше? Не бяха ли небесни жители в душите си, дошли от слънцето, за да ни покажат светлината му, чисти и свети творения на звуците, в чиито души не можеха да се промъкнат нито омраза, нито похот, нито каквато и да било низост, щом всеки ден се окъпваха отново във всепречистващата сила на музиката, на която бяха жреци? Ето това момиче, което върви заедно с тях, носейки тежкото си чело, което се смее безгрижно на шегите на леля си, изпаднала след концерта в особено настроение и проявяваща несвойствено за нея остроумие — нима сега си мисли как да плати наема на квартирата си, какво да сготви утре за обяд, откъде да купи мохерната прежда, за да си оплете пуловера, или каквото и да е друго от разговора, който весело поддържа? Не, това е само част от играта, необходимостта да се правиш на един от нас, когото тревожат тревогите на всички останали, чиято съдба споделяш, да не се различаваш по външен вид от тях, за да не те засегнат. А всъщност да се храниш с небесната храна на музиката, да се къпеш в щастието на нейното присъствие във всяка твоя минута. Та може ли животът да засегне оня, чиято душа общува ежедневно с висшите вселени, може ли да спъне оня, чиято същност обитава райските селения? И ако великите музиканти и композитори, преводачите на небесната хармония на разбираем за хората, език са страдали и търпели лишения, ако са гладували и умирали неразбрани в самота и мизерия, то това е било само част от играта — та нали неизмеримите богатства на изкуството са били тяхно притежание и те щедро са ги споделяли с другите, целостта на вселената е дишала в техните гърди, величието на хармонията е бушувало в умовете и възжеланията им. Не страданието са изразили те в своята тъжна музика, а тържеството от преодоляването му, от сублимирането му в могъща струя оптимизъм — потока на звуците. И в най „трагичната“ музика, и в най-тъжния траурен марш блика тържеството на природата му, която е музика и, следователно, в самата си субстанция е жизнерадост, любов, възторг и спасение.

Замислен, той не можеше да участва в разговорите на другите, пропускаше мига, в който младата челюстка си беше взела довиждане и беше погледнала с интерес странната одухотвореност на юношеското му лице, връщаше се към реалността или, по-точно, както сам обичаше да казва, към видимостта на нещата едва когато стигаха входната врата и с учудване констатираше, че майка му му говори (от колко ли време?) за предстоящата контролна на другия ден, за необходимостта добре да се наспи, за да може да се концентрира и да не препише условието на задачите грешно, както често му се случва и сетне се мъчи безплодно към невъзможни резултати. Да, да, разбира се, че слушам, чух всяка дума, ще внимавам, разбира се, да не съм малък. А сега наистина съм изморен и искам да спя.

А сетне, в благословения мрак отново нахлуваха картините, багрите на звуците и техните съчетания. И музикантите, щастливи с тежката си съдба, богати с магията на тоновете, гордо крачещи по улиците на града, който бяха заредили с електричество. Какво огромно щастие беше да бъдеш един от тези просветлени хора, да превърнеш великолепието на събитието в свой живот, в своя съдба, да отваряш у другите неподозирани светове и да им показваш, като във вълшебно огледало, колко са богати и красиви душите им. Има ли нещо пожелано, по-достойно от богатството на звуците и нима може да вкуси каквато и да е бедност оня, който го притежава? Така съдбата, съвкупност от стремежи, възжелания и труд, изглеждаше предопределена — той трябваше да стане музикант, той трябваше да вкуси от нектара на Боговете, за да може да бъде цялостен и истински полезен на другите и на себе си, той беше длъжен да стане музикант. Заниманията с цигулката и пианото, солфежа и елементарната теория на музиката бяха само една малка стъпка, те открехваха само вратичката към стръмния път, който щеше да го заведе до призванието му. Да, струваше му се, че е призван, което ще рече повикан, викаха го гласовете на онази далечна и забравена страна, появяваща се само в сънищата ни и изпълваща ни с носталгия, нещо дълбоко в него откликваше на призивите, знаеше езика им и разговаряше с тях и това му се струваше достатъчен знак за предопределеност. С тези мисли заспиваше. Музиката се появяваше в съня му като свободно реещи се меки, сякаш дунапренени геометрични форми, които той можеше да размества в пространствата на коридорите, по които тичаше, да ги

събира и разпилява и да се смее, както се смеят те. В изумителна, оглушителна тишина.

II

Събуждаше се рано, много по-рано, отколкото беше необходимо — лекциите и упражненията започваха в десет. Още преди изгрев-слънце отваряше очи и ръката му, оловно тежка от съня трудно достигаше ключа на нощната лампа. Необистреният поглед опипваше тавана, едрите шарки на тапетите, пианото на отсрещната стена. Очите се затваряха отново, за да прекрачат леко границата между съня и онова, което сме свикнали да наричаме реалност. Станалите прозрачни образи на светкавична комуникация, характерни за логиката на сънищата, когато една дума може да означава толкова много неща, когато за няколко минути изживяваме цяла вечност, постепенно се смиряваха в тежкия сумрак на предутринта. И веднага го обземаше предчувствието за празник, което се беше появило в оня миг, когато видя името си най-горе в списъка на приетите, на онези, които бяха победили и получаваха правото да пристъпят в обществото на избраните. Привилегията да живее четири години сред звездите, да поема светлина от тях, докато сам се научи да свети. Един живот радост, в началото на който беше, тайните на една любов, която го чакаше някъде там зад ъгъла, изпълнено с труд и смисъл ежедневие и музика, музика, музика... Сам в големия град, усетил столичните ветрове, облъхващи лицето му, чул стъпките си по някоя от малките улички, до които не достига трамвайното скерцо, седнал в малка млекарничка пред баничка от девет стотинки или с часове ровещ из партитурите в музикалния магазин на „Витошка“, бродещ из Парка на свободата в съдържателни задушевени разговори с една странно предана събеседничка от съседния факултет, или неделните дни из планината с пъстри и шумни компании, веселите хрумвания, многото смях... Щрихи от едно ново ежедневие, желано и обичано, което носеше по устните си вкуса от осъществената мечта и замайваше с постижимостта на бленуваните пространства. Ежедневие от радост, усърдие и музика, музика, музика! Ако се опитаме да потърсим някаква метафора за него, най-подходящо ще е да го назовем пролет.

Но пролетта не беше само метафора — тя, по-жива от всякога тичаше по улиците, свиреше на вятър и на трамвайно скърцане, лъжеше любопитните листа да се покажат от състоянието си на обещание, да разтворят очи и да се огледат учудено наоколо, замеряше с багри, цветове и дъждовни капки минувачите. Тя беше истинската причина и за онова, което се случи в самото ѝ начало, след една разходка в планината, когато се зае да изпрати през парка едно момиче и за миг вечност двамата останаха сами. Тогава той получи неочакван подарък, който добави към празничността на събужданията неизразима прелест. Да, всяка сутрин той отново чуваше мелодията на гласа ѝ, дрезгав от смущение, виждаше очите ѝ, които тя се опитваше да скрие, припомняше си отново всеки детайл от онзи вълшебен следобед и потъваше в безкрайна нежност.

— Знаеш ли, кое е хубаво? — бърбеше объркано тя тогава. — Хубавото е, че е пролет и храстите са цъфнали, това е хубаво, а още по-хубаво е, че ти си тук сега и с мен, дето си тук е още по-хубаво и че сме на тази пейка, сами в този цъфнал пролетен парк, а най-хубавото, знаеш ли кое е най-хубавото... — тук наведе очи, преглътна и продължи шепнешком — най-хубавото е, че е пролет и аз съм тук сега с теб, такава, каквато никога не съм била, такава истинска, тук съм сега, с теб, в пролетния парк и те обичам, да, че те обичам, че те обичам, че те обичам, ето това е най-хубаво! — И за да скрие внезапно облялата я червенина, скочи от пейката, сграбчи в шепите си бели дребни цветчета от храста и го посипа с тях. — Ето, че ти го казах и трябваше да ти го кажа, и е хубаво, че ти го казах. Сега вече е лесно. Обичам те и това е най-хубавото, което можеше да ми се случи. Защото сега целият свят е друг и защото и аз съм друга и съм прекрасна и влюбена и истинска и ти си до мен, толкова добър и хубав и аз те обичам, обичам те, обичам те и ти не ми се сърдиш, нали не ми се сърдиш и ако кажеш, ще си тръгна и никога вече, ама никога... колкото и да е трудно сега, когато те обичам и си тук до мен, и е пролет... Тогава той я привлече на коленете си, вдъхна дълбоко горския мирис на косите ѝ, остави се да го облее блясъка на грейналите ѝ широко разтворени очи и потъна в отзивчивите ѝ устни. Та тя беше музика, тя звучеше, тя трептеше от обич под пръстите му, когато час по-късно несръчно я събличаше в квартирата си и тя се задъхваше от свян и желание, когато я изпи като изворна вода, на

големи, утоляващи жаждата глътки и шепот раздвижи устните ѝ, неразбираем, тайнствен, тя беше музика. Някъде там, в онова годишно време на живота наистина може да бъде пролет, лятото е близо, то ни се представя винаги по-нежно, по-вълнуващо отколкото ще бъде наистина, по-малко изпепеляващо. Енергията на приближилото се слънце изпълва живите клетки с усещане за цъфтеж, далечно обещание за плод. В жаравата на буйното пролетно събуждане ни се струва, че изтляват и се изпепеляват разочарованията и отчаянията на ранния опит и ние се устремяваме безмилостно към нови поражения. Докосвайки трептящото към нас същество, ние се потапяме в забравата и искаме да вярваме, че ще успеем отново да се влюбим, че не сме загубили безвъзвратно способността си да обичаме и това потапяне ни дава, макар и за миг, съзнание за единение. Всяка жена отново е неизбродена градина за нас, мамещ, упойващ кът от рая. Яростно нахлули в духовната и телесната територия, на тази, която е имала неблагоразумието да го пожелае, ние бягаме от себе си, но и от себеотричането, което е част от нас. Там, в гънките на стаената за нас топлина изхвърляме без остатък наслоената горчилка, разочарованията си, съзнанието за обречеността на надеждите, макар в спечеленото облекчение и пречистване като тънка игла от комарено бръмчене в нас вече да се впива и засява зърното на ново разочарование, все още твърде крехко, но достатъчно жилаво, за да оцелее на дъното на усещането, уверено, че ще съумеем да го изхраним и отгледаме. Но ние се стараем да не чуваме гласа му и се опитваме да го заглушим с говорене, започваме да говорим, силно и красиво, сякаш можем да иззидаме от думите стълба, да се изкачим по нея и излезем от бездната. Търсим млади и красиви думи, защото ги смятаме за силни и ни се струва, че бихме могли да се разчитаме на тях, стараем се да ги подредим така, че да не рухнат под тежестта ни, без да съзнаваме, че тези спасители само ни затрупват още повече, задушават ни със своята неистинност. Разговаряха много, говореха за музика и за поезия, която е само разновидност на музикалния изказ в словесни одежди. „Щом с музика се храни любовта...“ Сред целувките, нежния шепот и стиховете, с които го замеряше тя по алеите, в кафенетата и квартирите, се оформяха истински дискусии за същността, ролята и въздействието на това, с което бяха избрали да се занимават, да изпълнят единствения си живот. Човешко е, като си се захванал да

правиш нещо, да не преставащ да го възхваляваш, да доказваш на себе си и на другите колко важно е то, какво огромно значение има в този свят. Защото свойствено на човека е да се оправдава за постъпките си, тъй като живее сред временност и поради това е изпълнен с неувереност. Без съмнение, музиката беше много за тях, без съмнение имаха много допирни точки, без съмнение щяха в спора да разрешат и изгледят различията във възгледите си и да изградят единството, каквото имаха в любовните си следобеди. Духовното съединение беше задължителен елемент в любовта, както и постоянният стремеж да удивиш, да омагьосаш любимия човек, да му представиш простите явления от света като своеобразни вълшебства. Съвместното преживяване на света и неговия смисъл в изкуството споява и одухотворява връзката. Благородната смес от музика, любов, словесно интелектуални усилия и паркови алеи от една страна и реалното занимание с тях във формата на лекции, упражнения, целувки, концерти, незаконни следобеди, в които съквартирантката отиваше на кино (зад благородните усилия на последната трудно можеше да се скрие сянка на завист или ревност), следобеди, които тук нямаме намерение да описваме, приемайки, че на всеки е позната онази смес от неопитност, свенливост и забързано напирало желание, припряност и страст, сравнима със сценичната треска на първите публични изяви и първично жадно удовлетворение — ето какво изпълваше делника и празника на нашите герои. И както в тези редки следобеди младите хора се освобождаваха от натрупаните хормонални напрежения, по същия начин в дългите си разговори те задоволяваха необходимостта от интелектуално осмисляне на онова, с което бяха избрали да се занимават през живота си и което не можеше, за жалост, да бъде оправдано извън приемливи теоретически построения. За разлика от професии като тази на хлебаря, например, която няма нужда от оправдание, по-голямо от хляба. Вдъхновението, което получаваше от нея му помагаше да намира винаги нови пътища, за да демонстрира висока чувствителност и интелект. Тя не му оставаше длъжна и го засипваше с анализи и констатации, оцветени с известна доза индивидуално отношение, въздишаше, че, ето на, изкушена в теоретическите формулировки, вече не може да възприема музиката като някога, без пред рентгеновите ѝ очи да блесне конструкцията на композиционния скелет, но нима няма прелест и в осъзнатата разходка

из вътрешната ѝ (на музиката) архитектура, нима чисто интелектуалното ѝ разгадаване, преоткриването на законите за формите ѝ, е по-малко вълнуващо от пасивно — медитативното ѝ възприемане? Та нали интелектуалното проследяване на движението на музикалната мисъл води до евристично, креативно отношение не само спрямо тази мисъл, но и към самия живот, който също бихме могли да наподобим на своеобразна сонатна форма. Не е ли прекрасно, че „чудото“ е измеримо, изчислимо, определимо и подаващо се на систематизиране, следователно може да бъде пресметнато, заучено и възпроизведено в съответствие от ефекта, който целим. Е, той се опитваше да си отвори една вратичка, като твърдеше, че за да се възприеме хубавата музика изцяло, може би е необходимо все пак да забравим формулите и просто да я пуснем през себе си, поне докато я слушаме. Тя беше на мнение, че точно тъй както композиция означава умишлено подредено съчетание, то и възприемането на това съчетание трябва да върви преди всичко по линията на структурното му разгадаване. А всяка стихия, възприета само като стихия, манипулира човека, настройва неговото подсъзнание и посегателства върху свободата на личността. Свобода да разсъждава в предварително установените норми — забелязваше той. Но това не беше ирония, а истина, няма свобода извън някакви предварително установени граници. И единствено новият взрив от целувки разсичаше тези възли от умозрителност и връщаше умниците към живата мъдрост.

Тя си го обичаше, казваше му го често, държеше го за ръка, целуваше го и разрошваше косите му, възхищаваше му се, посвещаваше му стихотворения и ласки, следобеди и сънища. Той искаше да я обикне, най-искрено правеше опити, но не му се удаде, макар да беше поласкан и трогнат от преданата ѝ влюбеност. Отдаваше това не на нея, не, в никакъв случай, а по-скоро на една своя стара младежка травма, играеща във всяка по-късна връзка ролята на предпазен клапан, разрушаващ всеки опит за сериозно влюбване в един миг, в който той винаги безпощадно и категорично виждаше поредния любовен обект, в самия пик на увлечението му изведнъж абсолютно чужд. Студено безразличие го обземаше, гасеше всяка наченка на чувство и принадлежност и той се плашеше от неспособността си да се обвърже истински. Емоционалният му свят беше безвъзвратно дефектирал и против това нямаше лекарство. И ето,

че в един прекрасен ден на нея ѝ омръзна да не я лъжат, че я обичат (защото той така и не ѝ каза двете думички), тя плахо предложи да се разделят и в следващия миг с ужас откри, че той бе чакал това и с почти нескрито облекчение се съгласи. Угризения имаше, разбира се, беше му жал за преданото влюбено момиче, за привилегията да бъде безрезервно и искрено обичан, беше му толкова хубаво с него, но можеше ли да си позволява повече да поддържа илюзиите му? Два дена по-рано той беше записал от радиото на магнетофон някакъв духов ансамбъл от Рихард Щраус и беше открил, че тази музика има свойството да лекува подобни угризения, да облекчава съвестта и да създава рядкото усещане за спокойствие и умиротвореност. На прощалната вечеря — сред свещите той пусна да звучи точно тази музика, надяваше се с нея да ѝ се извини, да ѝ каже, че съжалява, поточно — да ѝ внуши онова, което току-що неубедително се опитахме да облечем в думи. И наистина — тя и неизменната ѝ приятелка (същата онази) седяха и слушаха благоговейно и съсредоточено. До момента, в който тя извика: — Ето, чуваш ли, имах право, чуй как добре звучи този унисон на флейтата с фагота през октава! Защо ни учат, че не трябвало да се дублират? Винаги съм знаела, че съм права, чуй моля ти се как страхотно звучи! Приятелката ѝ се съгласи, но незнайно защо не пожела да се повтори пасажа. Та нали всичко беше така и така ясно. Тайните на музикалната структура, анатомията на музикалното тяло отдавна беше открита, класифицирана, систематизирана и описана, оставаше само да се научи тази теория, да се усвои, за да може да бъде употребена по предназначение. Заедно с всекидневните упорити редовни тренировки на съответните мускули и рефлексии, автоматизирането на умения и похвати, също вече отдавна превърнати в догма, докато достигнем свършената формула оформила пътя към бляскава музикална кариера.

Само да не беше това странно усещане, че вместо Пепеляшка държим в прегръдките си обувката ѝ. О, утопична мечта — да притежаваме универсалната мярка за всичко, с помощта на която да можем да премерим и решим... Ако случайно успеем да намерим отново изплъзналата ни се красота. Която някъде се скита боса и нехае за нас.

III

Утре е премиерата! Ще трябва да отиде, няма начин — дъщеря, може ли да не отиде, ама как така се случи да не е зает. Ако трябва да бъдем честни, това е последното нещо, което му се прави. Моцарт. „Кози“! Шест постановки има зад гърба си, или не, с оная в Учебния театър на времето — седем. Знае не всичко наизуст, не само музиката, но и кога фаготът ще е неритмичен, кога цигулките ще размажат фразата, кога... И да го слуша всичкото това три часа и кусур за хиляден път — сега като на тръни, да преживява заедно с дъщеря си зверски трудната роля — чист мазохизъм. След всичко, което е преживял лично в тази шантава професия, след като много добре знае, че асоциациите, спомените и най-вече горчивото чувство за провален живот няма да го оставят да спи и тази нощ. Когато си се мъчил години наред да правиш нещо в някаква добра степен, ставаш неизменно недоверчив по отношение на другите, които го правят след теб, все нещо те дразни, все ти е тясна кожата — ама и тези съвременни постановки в днешно време могат да изкарат и най-уравновесения от равновесието му, та не скука да го владее по време на сеанса, ами едва да се сдържа да не хвърля и да не крещи. Това не е професия, а Бог знае какво — нерви, нерви и пак нерви. И той като баща я съветваше да не тръгва по този път, но можеш ли да й кажеш нещо, те, сегашните като си наумят някаква щуротия — върви ги спирай. Вярно е, че като дете я занимаваше с музика, малко пиано, малко цигулка, малко пеене, ама то си е в реда на нещата, то си е нормално за едно дете, и той, като професионалист в тази област, т.е. като един, който само това може донякъде като хората, се зае да й го даде — нормалното образование го изисква, общата култура. Та нали точно тогава вървяха процесите по съкращаването на хора на театъра, където се беше подслонил, след закриването на предишния театър, където още се подвизаваше като солист (с много по-големи отговорности и заетост, много по-малка защита и свободно време и за същите пари!) и профсъюзите губеха с отчайваща ритмичност процес след процес. Трябваше ли и тя да мине

по същия този безсмислен път и защо? Или си въобразяваше, че ще стане една от десетината, обгърнати със слава, които звездееха на небосклона като пошла телевизионна реклама за лотария, която ще те направи милионер на всяка цена. Едва ли. Тя тази професия вече няма даже и романтичния ореол от миналото, тя си е пристанище за неудачници, които просто се правят на интересни, за да се спасят от собствените си скучни персони. Веднъж дъщеря му, току-що приета в Консерваторията, в прилив на възторг, сподели мисълта, че в съответствие с чистите хармонии, на които служат, и душите на музикантите трябва да са някак чисти и светли, че си струва да се вирее между тях! Как да ѝ каже, че истината е съвсем друга! Типично за сантименталните семейни традиции, момичето вярваше, че онези, способни да изтръгнат от инструментите си такива божествени звуци не може да не бъдат съпричастни до някаква степен на небесната хармония, да разговарят, както се беше изразила, с небесните жители, неподвластни на всяка нечиста страст и низост, нито завист, нито омраза или ярост може да ги докосне, че душите им, огрени от изкуството, излъчват светлина. Как можеше да ѝ обясни, че тези хора бяха заедно, доколкото изобщо можеше да се твърди, че са заедно, само докато, по силата на алинеите в трудовите си договори, служеха на една хармония, предписана от изпълнявания композитор, създаваха я навиците им, опита им, пръстите на ръцете им, докато душите им в същото това време тънеха в тинята на предсътворението, владееше ги изначалният хаос. Нежни дуети се изпълняваха от хора, които извън сцената си разменяха само ругатни и обиди. Толкова интриги, мръсотии, скандали, обиди едва ли са възможни на друго място. Война на свръхамбиции всеки срещу всеки! Кариеризъм, угодничество, подлост, доносничене, унищожаване на потенциалния конкурент с всички позволени и непозволени средства — ето кое беше основното занимание на по-голямата част от тези „артисти“. И това занимание се толерираше от особения вид йерархия — онази диктатура на палката (в случая — диригентска), без която няма изкуство. Жаждата за власт, превръща подчинения в особен обект за унижение, върху когото можем да излеем помията на комплексите си, мегаломанията и нарцисизма на вожда, натоварвайки, заради собствените си свръхамбиции, колектива с все по-непосилни задачи, създаващи особено плодотворна почва за унижения и тормоз... Е, може би,

поради всичките лични унижения и разочарования, след всичките тези процеси и разпавии, които беше преживял, нещата му се струваха по-черни, отколкото бяха в действителност, може би обидата подсилваше боите. Но и да не бяха толкова черни, във всеки случай бяха достатъчно мизерни, за да позволи на единственото си дете да се потопи до шия в тях. Не, казваше тя, онези, които се възторгват от силата на музиката, онези, които плачат... Плачат! И Химлер беше плакал, слушайки звуците на пианото, и Хитлер се бе просълзявал, слушайки Вагнер. Сантименталността, оказва се, е неотменна черта на изверга. Но той има и жестокостта, и безчовечността за равновесие. А какво има тя, освен своята младост и наивност? Може ли да се справи с оная стена от презрение и отрицания, от завист и омраза, която я очаква там, в „храма“ на музиката? Сред онези, търсещи индулгенции за изпиране на мръсната си съвест в звуците ѝ, сред онези, търсещи власт и подчинение чрез привидното могъщество на хармонията, сред жадните за признание и слава, сред отчаяно измъкващите се от блатото на собствените си комплекси, сред призраците на ежедневието. Този живот — изпит, изпитание, безкрайните унижения на прослушванията — „да, ще ви се обадим, непременно“, добър глас, но няма достатъчно „метал“ (кой може да измери металургичната стойност на един глас? В грамове? В карати?), защо не опитате пак, защо не пробвате там и там... И отново — ще Ви се обадим, докато, в най-добрият случай някъде се отпусни временно и отново изправяне гърди срещу гърди с нови амбиции, злоба и изпитания. Ще бъдеш най-изпълнителната, най-старателната, най-добрата. Но главната роля ще бъде винаги за любовницата на диригента, независимо от странните ѝ представи за вокална техника и сценична игра. А всички угоднически ще ѝ се усмихват. И пак от град на град, от театър на театър, от прослушване на прослушване... Докога? Ще има ли някога спокойствие, ще може ли да създаде семейство, да има деца? От град на град, от област на област, че даже от държава на държава... И кой ще я разбере, кой ще се постави в обсега на нейните интереси, тревоги, вълнения, в „ценностната система“ на абсурдите — от „Наричат ме Мими“ до „Лири-лури-лари“ — и това е живот, и това е изкуство, и това е „творческа съдба“! Цял живот сама с нотите, с проблемите на вокалната техника, с тънкостите на интерпретацията, винаги сама с онова, което само за нея е важно, неразбрана от най-близките си, не

разбрала сама себе си, вградена като винтче във фасадата на някоя модерна постановка, с идиотско облекло и грим, вътре в кошмарния сън на някакъв амбициозен перверзник, позволяваща да я целуват, прегръщат, мачкат, опипват разни лигльовци — съвременния „оперен експеримент“ не знае граници... на какво ли не се нагледахме в последно време и какво ли още ни чака там, където професията се превръща в убежище за извратени мисловни престъпници. Та не са ли и създателите на музиката, умрели „неразбрани в нищета“ перверзни мисловни престъпници — от сифилитици до „свръхчовеци“ с мания за величие, жадуващи световно господство заради подреждането на някакви си ноти. И не си ли допадат те с най-диктаторските проявления на нашата съвременност, не се ли оправдават взаимно? Най-сетне не е ли това онази бавна, но сигурна отрова, която парализира „жреците“ на музикалната култура, която ги прави приживе зомбита? Та нали много от тях са тръгнали към изкуството с чисти сърца, като към някакъв по-хубав, по-съвършен и по-достоеен за обитаване свят и какво са намерили в него? Разочарование, отчаяние и депресия. И може ли да бъде по-иначе? От диктаторите — ръководители до „милите колеги и колежки“, които винаги знаят по-добре, могат по-добре и моментално се превръщат в гнездо на кобри, само да се дочуе и най-далечен слух за съкращения... Е, стига! Достатъчно! Няма какво повече да мисли, може би тя някак си по-иначе ще се справи с цялата тази помия, в която безстрашно се гмурка, може би, кой знае... Някои успяват, има и такива, които успяват, знае ли човек... А той трябва да успее тази нощ да заспи. Утре няма каси, няма кашони, няма мотокари — неделя е и големият магазин почива, утре има музика. „Кози фан тутте“. Така правят всички. Ами да, и той ще направи като всички, ще гледа, ще се вълнува, ще ръкопляска, ще вика „браво!“ и после, в ресторанта на театъра, ще ѝ разправя, че по-добра Фиордилиджи не е чувал никога. И двамата добре ще знаят, че лъже и за да забравят, ще пийнат по чашка повече, преди младата ѝ компания да я отмъкне, за да отпразнуват триумфа... Така правят всички, нали? Кози фан тутте! Само да можеше да заспи, само да можеше да заспи по-бързо и да остави всичко поне до утре сутринта... На някой друг...

Унесе се призори, когато светлината вече раираше стената насреща, преливайки през отворите на щорите, потъна, по-точно

казано, в някакъв полусън, полукошмар, в който се редяха спомени, забравени вече лица и някакви неопределими звуци. Последното, което си спомни, преди да пропадне в дълбоката пропаст на тишината беше, че някога (кога?) той или някой друг, все едно, някой, все пак по всяка вероятност точно той, но може би и друг в някакво друго време, или живот, или свят, беше мечтал да тръгне подир мелодията както се тръгва след босите стъпки на самодива или на сърна, или на някакво друго животно, каквито ги има там, в съответния свят, или на мечта, каквито ги има там, в съответното време, в евентуалния живот, в точната възраст... А може би и не... По всяка вероятност не. Със сигурност не...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.